

GEOLOGICAL AND GEOMORPHOLOGICAL STUDY OF TUMULI FROM THE VALLEY OF THE THRACIAN KINGS

Marlena Yaneva¹, Georgi Kitov², Diana Dimitrova², Stefka Pristavova³, Alexander Sarafov⁴, Rositsa Kenderova⁴

¹Geological institute at Bulgarian Academy of Sciences, e-mail: marlena@geology.bas.bg; ² Archeological Institute with Museum at Bulgarian Academy of Sciences, e-mail: kittemp@abv.bg; ³ University of Mining and Geology, e-mail: stprist@mgu.bg; ⁴ Sofia University St. Kl. Ohridski, e-mail: rosica@gea.uni-sofia.bg

Keywords: Tumulus, Valley of the Thracian Kings, Petrology, Sedimentology, Geomorphology

The tumuli “Golyama Kosmatka” and “Svetitsata” located in the Valley of the Thracian Kings were subjected to geological and geomorphological study. The “Svetitsata” tumulus dates from the second half of 5th century BC (found on Aug. 19, 2004). It is located between the small town of Shipka and the village of Krun, Kazanluk Area. A Thracian ruler was buried there following the principles of the Orphic cult (only leg fragments and the mandible were placed in the grave), with an almost full armour array, as well as with metal and ceramic vessels. The temple and tomb of Seuthes III in Golyama (Greater) Kosmatka Tumulus is situated in the southern reaches of the town of Shipka. The mound height is 20 m (found on Oct. 4, 2004). It comprises 13-meter-long corridor starting from the centre of the facade, rectangular and circular premises followed by a sarcophagus-like chamber. The temple was in use between the end of 5th and the beginning of 3rd centuries BC – when the funeral ceremony of Thracian king Seuthes III took place in it (Seuthes III was the founder and also resident of his capital city, Seuthopolis – some 10 km away from the burial mound; now at the bottom of Koprinka Dam).

The aims of this present study are to clarify the geomorphological features of the area and the petrological characteristics of the stones used in tumular construction.

The tumuli are situated in the northern part of the Kazanlak kettle, in the Sheinovo graben at the foot of the Stara planina Mountain. The territory is built up of loose Pleistocene alluvial-drift sediments and drift-fan sediments.

Samples from “Golyama Kosmatka” tumulus were collected from the eastern part of the corridor (2 m from the facade), a wall of the first chamber, an eastern wall of the facade, the third chamber - sarcophagus and sarcophagus-like chamber, the second chamber (dome) and from tomb No 1 in the “Svetitsata” tumulus. Morphoscopic and grain-size analyses of the clay plasters from the eastern wall, as well as from the western wall of the second

chamber of the “Golyama Kosmatka” tumulus were accomplished. Palaeobotanical investigation of the burned wood was carried out, too.

Rock samples from the facade and walls of the “Golyama Kosmatka” tumulus comprise travertine, lithic sandstone, micrite limestone with bioclasts and biotite granite. The sarcophagus and sarcophagus-like chamber and the dome were made from granites. The tomb No 1 in the “Svetitsata” tumulus was constructed using arkose arenites. The granite samples are very similar in terms of mineral composition, structure and textural features, as well as hydrothermal and tectonic alteration.

Plasters from the walls are composed of sandy-clayey materials, with certain admixtures of gravel and pebbles. Their colour is red and reddish-brown, which probably is due to fire burning.

The burned wood is from oak (palaeobotanical analysis by prof. Bozhilova).

In conclusion, it could be mentioned that the temple and tomb of Seuthes III in “Golyama Kosmatka” Tumulus have been constructed mainly of biotite granites and to a lesser degree of sandstones. Biotite granites have been used as raw material for the temple and sarcophagus-like chamber of the tomb. Cleavage granites have been cleverly utilized for the dome. Lithic arenites and micrite limestones with bioclasts have been used in the construction of the walls of the corridor and between chambers. Travertine is present only in the corridor walls. The various grain-size composition of the plasters suggests that they have been prepared separately. The tomb No 1 in the “Svetitsata” tumulus has been built only of arkose arenites.

The most probable source of the constructing material for the tombs and temple can be found in nearby outcrops of South Bulgarian granitoides, east of the town of Shipka. The sandstones and limestones could be referred respectively to the Petrohan Terrigenous Group and the Iskar Carbonate Group (both of Triassic age), which crop out northwest of the village of Skobelevo and northeast of the town of Shipka.

ГЕОЛОГО-ГЕОМОРФОЛОЖКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ НА ПОДМОГИЛНИ ЗИДАНИ ПОСТРОЙКИ ОТ ДОЛИНАТА НА ТРАКИЙСКИТЕ ВЛАДЕТЕЛИ

Марлена Янева¹, Георги Китов², Диана Димитрова², Стефка Приставова³, Александър Сарафов⁴, Росица Кендерова⁴

Въведение

През последните две години бяха възобновени разкопките на траколожката експедиция за могилни проучвания (ТЕМП) в Долината на тракийските владетели. Повечето от откритията на ТЕМП са с изключително висока научна и художествена стойност.

Обект на настоящото изследване бяха могилиите “Голяма Косматка” и “Светицата”, едни от най-богатите на археологически находки в района. Саркофагоподобен гроб в могила “Светицата” (втора половина на V в. пр. Хр.) е открит на 19 август 2004 г. Намира се между гр. Шипка и с. Крън, Казанлъшко, на около 300 m вдясно от асфалтовия път Казанлък-Шипка. В гроба е погребан по орфически (положени са само част от краката и долната челюст) тракийски владетел с почти пълен комплект въоръжение, метални и керамични съдове. Храмът и гробница на Севт III в могила “Голяма Косматка” се намира непосредствено на юг от гр. Шипка. Открити са на 4 октомври 2004 г. Състои се от 13-метров коридор и последователно разположени правоъгълно и кръгло помещение и саркофагоподобна камера. Храмът е използван между края на V и началото на III в. пр. Хр., когато в него е извършена церемонията по погребването на тракийския цар Севт III, създател и обитател на столицата си Севтополис, разположена на десетина километра от могилата, сега на дъното на язовир “Копринка”.

Целта на това интердисциплинарно изследване е да се направи обща геоморфоложка характеристика на района и да се анализират петрографски скалните материали от подмогилните постройки. Получените данни са добра основа за възстановяване на древните източници на скален материал за градежите им.

Геолого-геоморфоложка характеристика на района около археологическите разкопки

Могилиите се намират в северната част на Казанлъшката котловина в т. нар. Шейновски грабен. Територията, върху която са разположени могилиите

представлява част от старопланинското подножие. То е изградено от неспоени делувиялни, пролувиални и делувиялно - пролувиални наслаги (Канев, 1989; Георгиев, 1991). Могила “Голяма Косматка” се намира на 1 km южно от Стара планина (и съответно гр. Шипка) и на 1 km североизточно от с. Шейново, а могила “Светицата” - на около 1,5 km източно от Шейново.

“Голяма Косматка” е най-високата могила и има най-голям диаметър на основата в сравнение със съседните. Наподобява на почти правилен конус, който е пресечен в най-горната част. Могилиите са разположени върху терен с наклон 5⁰-7⁰. Към старопланинското подножие наклонът леко се увеличава, а в района на гр. Шипка достига до 12⁰-20⁰. На юг към с. Шейново и долината на р. Тунджа този наклон се запазва. Южно от селата Крън и Хаджидимитрово той намалява до 3-5⁰. Това ни кара да смятаме, че могилиите са разположени в горната част на подножието, а не в дъното на котловината.

В геоложко отношение районът попада в плейстоценските пролувиални образувания, които образуват непрекъснат шлейф от наносни конуси по северната крайнина на Казанлъшкото поле. Изградени са от грубосортирани, слабозаоблени валунни и чакълни скални късове със запълваща пясъчливо-глинеца маса. В околностите на изследвания район се разкриват скали с пъстър състав – магмени, седиментни и метаморфни и разнообразна възраст – рифейска до кватернерна. Магмените скали са представени от два типа гранити. Първите са малки тела север-северозападно от гр. Шипка, отнесени към карбонските Старопланински гранитоиди. Другият тип се отнася към Южнобългарските гранитоиди (Цанков и др., 1995).

Седиментните скали в околностите на могилиите се разкриват предимно северно и северозападно от тях. Представени са от фино-дребнозърнести кластични скали от ордовишката система, варовиково-пелитни и флишоидни скали от девонската система и триаски карбонатни и теригенни скали от Петроханската и Искърската групи (Цанков и др., 1995).

Фиг. 1 Местоположение на изследваните могили

Материал и методика

Беше направен петрографски анализ на скални образци от седиментни и магмени скали от могила “Голяма Косматка” - от източната стена на коридора (на 2 m от фасадата), преграден зид от първа камера, източен зид на фасадата, III-та камера - саркофаг и саркофагоподобна част на съоръжението в могилата, II-та камера (куполна) на съоръжението в могилата и от зидан гроб № 1 в могила “Светицата”. Морфоскопски, гранулометричен и палеоботанически анализи са направени на образци от могила “Голяма Косматка” - глинена замазка между камъните и източната стена на коридора, глинена замазка между камъните и източната стена, западен зид, преграден зид на втора камера и на проба от овъглена дървесина.

Петрографска характеристика

Образците от фасадите и зидовете на “Голяма Косматка” са представени от травертин, лититов (гравиеен) пясъчник, микритен варовик с биокласти и биотитов гранит, а тези от саркофага, саркофагоподобното съоръжение и куполната част - изцяло от гранит. Пробите от могила “Светицата” показват, че гробът е иззидан от пясъчници (аркозови арени).

Магмените скали са еднотипни – биотитови гранити. Петрографските им особености са много близки – минерален състав, текстурни и структурни особености и променителни процеси (хидротермални изменения и тектонски деформации). Установените малки различия се отнасят основно

по интензивността на наложените процеси. Гранитът от куполната част е с ясно изразени тектонски деформации и показва шистозна текстура. За границата от III-та камера е характерна по интензивна изява на хидротермалните процеси, свързана с промяната на скалообразуващите минерали. Въпреки тези различия се налага изводът, че източникът на скален материал е един. Вероятно това са едрозърнестите гранити (Южнобългарски гранитоиди), които се разкриват източно от могилите.

Като вероятен източник на материал за пясъчниците от могилите “Голяма Косматка” и „Светицата” може да се посочат скалите с триаска възраст от Стенетовската свита, отнесени към Петроханската теригенна група, които се разкриват като тънка ивица югоизточно от гр. Шипка. Варовикът би могъл да произхожда от доломитизираните варовици с триаска възраст, които се разкриват подножието на Стара планина в района северно и североизточно от с. Скобелево и като малко петно югоизточно от гр. Шипка.

Резултатите от изследването на замазките показват, че те са изградени от пясъчливо-глинести материали с известен примес от гравийни и чакълни зърна, червеникави и кафяво-червеникави на цвят, което е резултат вероятно от пожар. Двете проби показват различия в гранулометричния си състав, което води до предположението, че при строежа замазките са изготвяни по различно време и е използван различен материал. С голяма условност може да се каже, че по-добре сортираната замазка (тази, която е по-отдалечена от входа) е била правена по-прецизно от тази, в която се съдържат повече несортиран и различен материал.

Пробата от изгорялата дървесина е от дъб (по данни на проф. Божилова).

Заклучение

За строежа на подмогилните съоръжения в могилата “Голяма Косматка” са използвани предимно гранитини и по-малко пясъчникови материали. Гранитите са използвани за същинския храм и саркофагоподобното съоръжение, като за куполната част умело са подбрани плочи от нашестените гранити, а в градежа на преградните стени и стените на коридора участват лититовите арени и микритните варовици с биокласти. Травертин е описан само сред образците от стените на коридора. Глинестите замазки показват различни съотношения между

гранулометричните компоненти, което предполага, че са били изработвани по различно време и носят ясни следи от опожаряване. Зиданият гроб №1 от могила “Светицата” е изцяло от пясъчници. Произходът на травертина е неясен. Може да се предположи само, че е съвременно

(холоценско) образуване. Вероятният източник на материал за подмогилните съоръжения са теригенните и карбонатни скали с триаска възраст, разкриващи се в околностите на гр. Шипка и село Скобелево и Южнобългарските гранитоиди, разкриващи се източно от гр. Шипка.

Литература

Георгиев, М. 1991. *География на България*. С., Наука и изкуство, 535 с.

Канев, Д. 1989. *Геоморфология на България*. С., Университетско издателство, 322 с.

Китов, Г. 2005. *Долината на тракийските владетели*. С., Славена, 99 с.

Цанков, Ц., Л. Недялкова, Ив. Хайдутков, Сл. Янев, И. Сапунов, Пл. Чумаченко, Т., Николов, Н. Рускова,

Хр. Хрисчев, К. Аладжова-Хрисчева. 1995. *Геоложка карта на България* М 1:100 000, к.л. Габрово.

Цанков, Ц., Л. Недялкова, Ив. Хайдутков, Сл. Янев, И. Сапунов, Пл. Чумаченко, Т., Николов, Н. Рускова, Хр. Хрисчев, К. Аладжова-Хрисчева. 1995. *Обяснителна записка към геоложка карта на България* М 1:100 000, к.л. Габрово, 90 с.